

Dictionary of Contemporary English / Ed. Prof. Sir Randolph Quirk). – М.: Русский язык, 1992. – Т. 1: А - L. - 626 с.; Т. 2: М - Z. – 1229 с. *Hornby A.S.* Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. 5th Edition. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – 1431 p. *Hornby A.S. with Cowie A.P.* Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Oxford: Oxford University Press, М.: Русский язык, 1982, V.1-2. *The Oxford Dictionary and Thesaurus* / Edited by S. Tulloch. – London: Oxford University Press, 1993. – 1892 p. *Webster's Third New International Dictionary of the English Language* (unabridged) / Editor in Chief Philip Babcock Gove, Ph. D. And Merriam-Webster Editorial Staff. – A Merriam-Webster Reg. U.S. Pat. OFF. – 1967. – 2720 p.

УДК 811.111:81'373.6

ІСМАЇЛОВА Е.А.

(Запорізький національний університет)

ЕТИМОЛОГІЯ АНГЛОМОВНИХ ПРІЗВИЩ (НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНИХ ХРОНІК ТА ДОКУМЕНТІВ ІХ-ХІV СТОЛІТЬ)

В статті розглядаються шляхи, способи та засоби формування прізвищ в англomовному суспільстві; представлена етимологічна класифікація англomовних прізвищ.

Ключові слова: прізвище, прізвисько, індивідуалізація.

Исмаилова Э.А. Этимология англоязычных антропонимов (на материале исторических хроник и документов IX-XIV веков). В статье рассматриваются пути, способы и средства формирования фамилий в англоязычном обществе; представлена этимологическая классификация англоязычных фамилий.

Ключевые слова: фамилия, прозвище, индивидуализация

Ismayilova E.A. Ethymology of English surnames (on the material of historical chronicles and documents of IX-XIV centuries). The article deals with the ways and means of formation of surnames in English society; etymological classification of English surnames is represented.

Key words: surname, byname, individualization.

Головною відмінністю загальних назв від власних є те, що перші узагальнюють предмети навколишньої дійсності, а власні назви, зокрема антропоніми, навпаки, слугують для індивідуалізації об'єкта, людини серед великої кількості інших. Наприклад, загальна назва "automobile" використовується для узагальнення всіх видів колісних машин, які призначені для перевезення вантажу або людей. А ім'я "Thomas" вказує саме на певну людину, яка, наприклад, є сусідом, товаришем або директором заводу та ін. Але осіб з ім'ям Thomas може бути декілька не тільки в одному селищі, місті, але й в оточенні однієї людини. У цьому випадку характерним для власних назв є використання прізвищ, які походять від прізвищ з метою індивідуалізації людини, позначення її характерною рисою, яка вирізняє її серед інших.

Як зазначає О. В. Суперанська, індивідуалізація може відбуватися за допомогою описових фраз, при цьому ступінь індивідуалізації виявляється різним. Не зважаючи на те, що фраза в окремих випадках дає доволі чітку індивідуалізацію, вона є довгою (наприклад, *Osbernus de canus (de Turgetona), presbiter (de Turgertona), de Turgartona de Tweyt, filius Griffini (de Tweyt)*), що утруднює спілкування [Суперанская 2007, с. 93].

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю встановлення шляхів, способів та засобів формування англomовних прізвищ.

Метою нашого дослідження є встановлення особливостей формування англomовних прізвищ в ІХ-ХІV століттях.

Об'єктом дослідження є англomовні прізвища ІХ-ХІV століть.

Згідно вказаної мети дослідження, ми виділяємо наступні **завдання**:

1. Проаналізувати хроніки та документи з метою виявлення прізвищ осіб;
2. Визначити причини виникнення прізвищ в англomовному суспільстві;
3. Виявити шляхи, способи та засоби формування прізвищ у зазначений період;
4. Здійснити класифікацію англomовних прізвищ за походженням.

На початку ІХ століття населення Британії було невеликим і для того, щоб індивідуалізувати людину, достатньо було одного імені, яке характеризувало цю людину. В цей період належність людини до однієї родини можна було простежити через комбінування компонентів імен батьків, наприклад, *Hereric* та його дружина *Breguswith* назвали свою дочку *Hereswith*, або шляхом алітерації: *Hrethel* мав трьох синів, імена яких були *Herebeald*, *Haethcyn*, *Hygelac*. Але поступово населення зростало, особливо після нормандського вторгнення в 1066 році, збільшувалася популярність окремих імен (*William*, *Robert*, *Ralph*, *John*), що спричинило необхідність онімної індивідуалізації. Без подальшого розрізнення людей з однаковими іменами неможливо було зберегти

індивідуальність. І для того, щоб ідентифікувати людину, з'явилася потреба в додатковому імені, яке після різноманітних перетворень має вигляд сучасних прізвищ [Ісмаїлова 2011].

Визначити, коли виникли перші прізвища, доволі складно. Але як стверджують П. Ріні та М. Уїлсон, вони з'явилися раніше нормандського вторгнення, чому є підтвердження, знайдені нами в "Англосаксонській хроніці", однак пізніше вони поповнювалися тими прізвищами, які використовувалися нормандцями [Reaney 1991, с. X]. Такої ж думки дотримується А. І. Рибакін, який зазначає, що значний вплив на лексичний склад англійської мови, до якого входять й власні назви, зробили латинська мова, скандинавський діалект та французька мова. Наприклад, ім'я *Johannes in le Bechis* має в своєму складі поєднання різних мов: *Johannes* – особове ім'я латинського походження, *in* – прийменник англійського походження, *le* – артикль чоловічого роду французького походження. Після нормандського вторгнення в період двомовності, англійський антропонімікон зазнає радикальних змін, його склад значно збільшується за рахунок французьких запозичень [Рыбакин 2000, с. 9].

Як і особові імена, прізвища почали виникати від загальних назв, які обиралися з метою більш чіткого відображення характеристики людини. Прізвище було додатковою ознакою, тим, що відрізняло одну людину з ім'ям *William* від іншої: *William the archer*, *William of Braioso*. Як свідчить наведений приклад, прізвища відрізняються за структурою одне від другого, що відображає існування різних груп прізвищ. За походженням прізвища можна відокремити у чотири основні групи.

Найбільшу кількісну групу складають прізвища, що походять від географічних назв, перші приклади яких знаходимо в "Англосаксонській хроніці". Цей стародавній літопис Англії був створений у IX ст. під час правління Альфреда Великого. Він охоплює період з I ст. н.е. до самого 1154 року, відображаючи історію англосаксів. У цьому документі згадується чимало видатних осіб, імена та прізвища яких відбивають ономазіологічні традиції цього часу. Так, географічні назви вказували на місце, де людина володіла землею, місце звідки вона походила, або місце, де людина жила в той чи інший момент. Однією з характеристик, що відрізняє цю групу онімів є прийменник "of": *William of Braioso* (1110), *William of Curboil* (1123), *Girard of Winchester* (1123). Пізніше ця група поповнюється новим елементом, запозиченим з французької мови "de": *Hugh de Walteville* (1137), *William de Romare* (1140), *William de Walteville* (1154), де "de" є французьким еквівалентом англійського прийменника "of" [Anglo-Saxon].

У документі "Книга страшного суду", або "Книга судного дня" простежується подальший вплив нормандської мови на території Англії. Це документ, в якому відображаються матеріали першого в Європі загального перепису, що був проведений в Англії в 1085-1086 роках. "Книга" є джерелом відомостей про соціальний, економічний розвиток Англії в XI ст. Прізвища з французьким прийменником "de" стали більш популярними й численними. Цей прийменник вживався також в редукованому варіанті, якщо застосовувався перед голосною літерою: *Robert d'Oilly*, *Robert d'Aumale*, *Roger d'Ivry*, *Alvred d'Epagnes*, *William d'Ecous*, *Nigel d'Aubigny*.

Прізвища, що походять від географічних назв не обмежувалися лише територією Англії і прийменник "de" зустрічався в прізвищах різного походження. Так, можна виокремити французькі прізвища: *Janin Monchaud de Paris*, *Gilian de Parys*; угорське: *Peter de Hungri*, італійське: *Bernard de la Pouch*. Прізвища також виникали з назв адміністративних районів та вулиць Лондона, наприклад, *de Bissoppesgate*, *de Grepelgate*, *de Bredstrase*; церков, *de Sancto Cristofor* [Ekwall].

У документі кінця XIV ст. "Yorkshire Poll Tax Returns" (1379) зустрічаються нові прізвища з прийменником германського походження: *Alicia in the Lake*, *Thomas in the Lake*, *Ricardus atte Hall*, *Willelmus atte Hall* [Yorkshire Poll Tax Returns]. В іншому ж документі XIV ст. прийменник "atte" трансформувався в прийменник "at": *Thomas at Schapel*, *Matilda at Medow*, *Robertus at the Hall* [The poll taxes].

Крім прийменників як слів-зв'язок між ім'ям та прізвищем вживалися також артиклі як германського походження: *Mainou the Breton*, *Joscelin the Breton*, *Tihel the Breton*, *Alvred the Breton*, *Winemar the Fleming* [Martin], так і французького: *Nicholas le Maderman*, *Geoffrey le Skot*, *Katerin la Fraunceyse*, *Aweline la Pursere*, *Leticia la Aylere*. Форма "le" використовувалася перед прізвищем, якщо його носій був чоловік, форма "la" – якщо носієм була жінка.

Інша група, яку ми виділяємо, є група прізвищ, що походять від імені батька або матері. Одним з найчастіших варіантів прізвищ цієї групи є такі, що походять від імені батька: *Edwy the son of Edmund* (495), "King Ethered... Alfred, his brother, *the son of Ethelwulf*" (871). Щоб вказати на знатність роду, його аристократичність, використовували низку імен, що об'єднувала кілька поколінь цієї сім'ї:

“Ethelwulf was the son of Egbert, Egbert of Ealmund, Ealmund of Eafa, Eafa of Eoppa, Eoppa of Ingild, Ingild of Cenred, Cenred of Ceolwald, Ceolwald of Cuthwulf, Cuthwulf of Cuthwine, Cuthwine of Celm, Celm of Cynric, Cynric of Creoda, Creoda of Cerdic” (495) [Anglo-Saxon].

Були прізвища, що походили від імені й інших членів сім'ї: матері, брата, дочки, наприклад, “...the daughter of Ethelred... she was called Elfwin” (919), *Elfgive, Hardecanute's mother* (1036), *Harold uncle of Magnus* (1049) [Anglo-Saxon]. Останні два приклада вказують, як ми вважаємо, на більшу відомість саме *Hardecanute* або *Magnus* в цих сім'ях.

У групі імен, де прізвища походять від імені батька або матері, з'явився й інший елемент *fitz* від старофранц. “*сун*”, який впровадився в англійські імена після і/або внаслідок нормандського вторгнення: *Hugh fitz Baldric, Richard fitz Turolf, Robert fitz Wimarc* і таких прикладів велика кількість. Вони були як французького походження (*Robert fitz William*), так і англійського (*Asketil fitz Osmund*) [Martin].

Прізвища, похідні від імені батька або матері, іноді склалися просто з особового імені, наприклад, *Robert Baudri, William Reyner*, без описових елементів таких як англ. *son of*, старофранц. *fitz*, лат. *filius* [Ekwall].

В більш пізньому документі ми бачимо прізвища, які представлені графічно латинською мовою: *Johannes filius Ellote, Johannes filius Ricardi, Edmundus filius Throme. Robertus filius Ade* є просто описом, *Robert son of Ade*, або перекладом *Robert fitz Ade*, форма яка рідко зустрічалася в документах; *Agnes filia Hugonis*, що означає *Agnes daughter of Hugonis*. Те, що ця формула була лише описовою доказано тим фактом, що одна й та ж людина могла називатися як *Willelmus filius Hermanni*, так і *Willelmus Hermanus*. Поява і частота прізвищ з формантом *-son* в північній частині Англії була спричинена скандинавським впливом: *Willelmus Nelleson, Agnes de Wedeson, Ricardus Tomson, Johannes Robynsone*. Також існували прізвища з закінченнями *-wyf, -doghter, -woman, -man*: *Alicia Williamwyf, Isabella Huchordoghter, Agnes Wylledoghtyr, Margaretta Hallowoman, Johanna Prestewoman, Willelmus Breresman, Alicia Brigeman* [Yorkshire].

У “Книзі судного дня” зустрічається велика кількість прізвищ, що походять від професій, посад або виду діяльності, якою займалася людина: *Namo the sheriff, Richard the forester, Palph the priest, Nigel the physician, Stephen the steersman, Turstin the engineer, Elfric the huntsman, William the archer, Erchengen the baker, Delo the crossbowman, Gilbert the cook, Samson the clerk, Turstin the chamberlain, John the doorkeeper, Ralph the steward*, найпопулярнішими з яких були *the chamberlain, the sheriff, the clerk*.

Оскільки ці прізвища пишуться з маленької літери, вони мали характер скоріше прізвищ ніж прізвищ. Однак у документах, датованих кінцем XIV століття, зустрічаються наступні прізвища: *Robertus Clerk, Willelmus Clerk, Thomas Clerk, Johannes Hunter*, які вказують на те, що деякі з них безумовно стали прізвищами [Yorkshire]. Підтвердженням цього є і відомі історичні та сучасні постаті: *James Cook, Elizabeth Taylor, Darren Barr Fletcher, Millen Farmer, Will Smith, Adam Smith* та ін.

Прізвища, що походять від прізвищ були не менш популярними в IX-XIV століттях. *Sidrac the elder* (871), *Sidrac the younger* (871), *William Mallet* (1110), *Ethelmar the Great* (1017), *St. Valentine the Martyr* (1042) – одні з перших прізвищ, що належать до цієї групи [Anglo-Saxon]. Прізвища були звичайним явищем в Середньовіччі, вони містили в собі різноманітні епітети, явні або приховані насмішки, іронію – *Robert Black, Wulfweard White, Richard the Young, Robert the Bastard* [Martin].

Серед прізвищ зустрічалися слова не тільки англійського походження, але й французького, наприклад, англ. *Langman, Brother, Barn*, франц. *Palmere, le Fount*. Прізвища могли складатися від назв тварин: англ. *Bulloc, Hog, Pecoc, Fros*, франц. *Louet, Motun, Hairon*, або різних конкретних слів: англ. *Gut, Cope, Vox, Cros, Horn*, франц. *Oingnon, Pointel*. Велика кількість прізвищ походить від прикметників, здебільшого англійського походження: *Brun, Grete, (le) Long, le Rede, Scharp, le Wyte*, іноді французького: *(le) Blund, le Simple* [Ekwall]. Однак, як відмічає А.І. Рыбакін, ці прізвища були “ефемерними” додаваннями до особових імен, які, як правило, не переходили від батьків до дітей [Рыбакін 2000, с. 9].

Проаналізувавши хроніки та документи IX-XIV ст., ми дійшли до висновку, що перші прізвища з'явилися приблизно в IX ст. Але вони не були тоді прізвищами у сучасному сенсі цього слова, скоріше це були прізвища: *Alfred the son of Ethelwulf, Samson the clerk, Sidrac the younger*. Проява прізвищ була зумовлена популярністю деяких особових імен; виникла необхідність індивідуалізувати певну людину серед інших. Основними групами прізвищ за походженням є: прізвища, що походять від географічних назв (*Roger of Berkeley, Richard de Courcy, Joscelin the Breton*); прізвища, що походять від імені батька або матері (*Richard son of Gilbert, Robert fitz Gerald, Johannes filius Ellote*); прізвища, що походять від професій або посад (*Gilbert the cook, Turstin the*

chamberlain); прізвища, що походять від прізвиськ (*Wulfweard White, Richard the Young*).

Перспективним напрямком наших подальших досліджень є особливості збагачення інвентарю прізвищ у XV-XXI століттях.

Література

Ісмаїлова Е. А. Етимологія англійських антропонімів англосаксонського періоду: соціокультурний аспект / Е. А. Ісмаїлова // Нова філологія. – 2011. – № 47. – С. 70-73. Рыбакин А. И. Словарь английских фамилий: Ок. 22 700 фамилий / А. И. Рыбакин. – М. : ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2000. – 576 с. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – Изд. 2-е, испр. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 368 с. *Anglo-Saxon Chronicle* [Електронний ресурс] / [Ed. by D. B. Killings]. – Режим доступу: <http://omacl.org/Anglo>. Martin G. H. *Domesday Book* [Електронний ресурс]. – London: Penguin Classics, 2003. – 1447 p. – Режим доступу: http://www.amazon.co.uk/Domesday-Book-Complete-Translation-Classics/dp/0141439947#reader_0141439947 Reaney P. H. *A dictionary of English Surnames* / P. H. Reaney, M. A. Wilson. – 3rd edition. – London, 1991. – 3618 с. *The poll taxes of 1377, 1379 and 1381, part 2, Lincolnshire-Westmorland* [Електронний ресурс] / [Ed. by Carolyn C. Fenwick]. – New York: Oxford University Press, 2001. – Режим доступу: http://books.google.com/books?id=AuGBd05qE8C&printsec=frontcover&hl=ru&source=gb_s_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false Ekwall E. *Two Early London Subsidy Rolls* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.british-history.ac.uk/source.aspx?pubid=11> *Yorkshire: Some of the Subsidy Rolls (Poll Tax) for the year 1379* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.genuki.org.uk/big/eng/YKS/Misc/SubsidyRolls/YKS/SubsidyRolls1379Index.html>

УДК 811.112.2'373.421

ИЩЕНКО Н.Г.

(Национальный технический университет Украины)

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ И ФУНКЦИИ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СИНОНИМОВ

У статті розглядається питання функціонування словотвірних синонімів за критерієм ступені їх синонімічності: максимальної, неповної і мінімальної, а також представлені основні функції синонімів, які вони виконують при функціонуванні.

Ключові слова: словотвірні синоніми, функції, ступінь синонімічності.

Ищенко Н.Г. Функционирование и функции словообразовательных синонимов. В статье рассматривается вопрос функционирования словообразовательных синонимов на основе критерия степени синонимичности: максимальной, неполной и минимальной, а также представлены основные функции синонимов, которые они выполняют при функционировании.

Ключевые слова: словообразовательные синонимы, функции, степень синонимичности.

Ischenko N.G. Functioning and functions of word-building synonyms. In the article it is considered a problem of functioning of the word-building synonyms on the basis of the criterion of the degree of synonymy: maximum, incomplete and minimum, and are presented also main functions of synonyms, which they fulfil by functioning.

Key words: word-building synonyms, functions, degree of synonymy.

Объектом данной статьи является словообразовательная синонимия в современном немецком языке, а **предметом** – функционирование словообразовательных синонимов и их основные функции.

Исходя из основного критерия синонимичности – тождества или близости лексического значения двух или нескольких однородных единиц, определяется их семантическая соотносительность, то есть степень их семантической общности, проявляющейся в семантическом тождестве или семантической близости. Степень семантической общности производных обуславливает степень их синонимичности: максимальную, среднюю (неполную), минимальную [Ищенко 2000, с. 220].

Целью статьи является функционирование словообразовательных синонимов с максимальной, средней (неполной) и минимальной степенью синонимичности и выполнение ими функций с определенной степенью синонимичности. Степень синонимичности вытекает из предложенных нами признаков семантического тождества, полной или максимальной эквивалентности семантических структур слов, признаков семантической близости, неполной и минимальной эквивалентности семантических структур слов и возможных оттенков, возникающих вследствие количественного несовпадения лексико-семантических вариантов в лексических значениях параллельных образований. Однако семантические признаки слов, которые оказываются наиболее существенными